

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

I. Вступ. Майже кожен з олієжирових комплексів за останні п'ять років діяльності, характеризувався фахівцями як рекордний: рекордний урожай насіння соняшника, рекордний обсяг переробки на соняшникову олію, рекордний обсяг експортування соняшникової олії, розширення географії постачань у світі вітчизняної соняшникової олії, лідируючі позиції серед світових експортерів. Адміністративне обмеження експорту насіння соняшника, падіння рентабельності виробництва соняшника (порушення сівозмін, зниження урожайності, виснаження ґрунтів), зростання попиту на біопаливо та нарощування обсягів виробництва ріпаку, сої та льону, зростання світового попиту на насіння соняшника, скорочення пропозиції, мінімальний вплив держави на регулювання олійного сектору; відміна механізму встановлення індикативних експортних цін на насіння олійних культур, активізація технічного регулювання галузі, збільшення числа дрібних та середніх переробників, нарощування імпортного посівного матеріалу у загальному його обсязі — головні характеристик останніх сезонів олійного ринку. Потребує формалізації комплекс факторів, які системно впливали на стрімкий прорив у галузі, дослідження глибини якісних перетворень у галузі та чіткого окреслення основних напрямків посилення конкурентних позицій вітчизняних підприємств на світовому ринку продовольства.

II. Постановка задачі. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі кроки: по-перше, встановити загальні тенденції вирощування олійних культур у країні; відслідкувати зміни обсягів вирощування насіння соняшника та виробництва соняшникової олії з початку 90-х рр.; встановити фактори, що зумовлювали векторну спрямованість кількісних та якісних показників роботи галузі, а саме — стрімке зростання або падіння. Проаналізувати техніко-економічні показники підприємств галузі; напрямки техніко-технологічної модернізації потужностей олієпереробних підприємств. На основі отриманих результатів, окреслити напрямки подальшого підвищення ефективності діяльності підприємств галузі та посилення ринкових позицій.

III. Результати. Проаналізуємо динаміку збиральних площ та валового збору соняшника.

Динаміка посівних площ соняшника у 20 ст. виглядала так: у 1913 р. соняшником було зайнято 76 тис. га,

у 1950 р. — 894, у 1956р. — 1203 тис.га [1]. Починаючи з 1990 р. збиральні площі соняшника невпинно збільшуються. У період 1980 — 1990 рр. аналізований показник знаходиться в межах 1600 тис. га. Порівняно з 1980 р. у 2009 р. збиральні площі збільшилися 2,5 рази й перевищили 4000 тис. га. Відповідно збільшився й валовий збір насіння соняшника за той самий період у 3 рази. Майже 60% виробництва соняшнику сконцентровано в п'яти областях України: Дніпропетровській (14,9%), Запорізькій (13,6%), Одеській (11,1%), Донецькій (11,0%) та Харківській (9,1%). У цих же областях містяться основні потужності з переробки соняшнику. Однак, слід з'ясувати якісну складову такого різкого збільшення вказаних характеристик. Розглянемо показник урожайності соняшника (див. рис. 2).

Вивчаючи рис.1, можна стверджувати, що після 1990-х рр. урожайність соняшника невпинно зростала. Якщо до 1990 р. урожайність соняшника досягла 17 ц/га, то в наступне десятиліття цей показник знизився до мінімального значення у 2004 р. — 8,9 ц/га. Як вказано в [1] урожай насіння соняшника у передових підприємствах, що дотримувалися технології вирощування в 1948 — 1950 рр. досягав 24 — 26 ц з 1 га, які на сьогоднішній день є кращими показниками у світі. Причинами погіршення якісних показників вирощування такої технічної культури як соняшник є: порушення сівозмін, що викликає виснаження ґрунтів і його зараження шкідниками та хворобами. Найпоширеніші шкідливі грибні хвороби — біла, сіра, суха гниль, несправжня борошниста роса, вовчок, які в рази можуть скорочувати врожай. Джерелом падалиці є насіння, що осипалось під час збирання попереднього врожаю. Боротьба із зараженням ґрунту вимагає конкретних агротехнічних заходів: мінімізація осипання насіння під час своєчасного збору врожаю, глибока оранка плугами з передплужниками, у поєднанні з неглибоким обробітком ґрунту до оранки (лушення або дискування з одночасним прикочуванням котками), застосування високоефективних гербіцидів.

Ще в 50 — 60-х рр. було науково обґрунтовано вимогу повернення соняшника на попереднє місце засіву, — 8 — 10 років [1]. Проведені дослідження показали, що під час повернення на попереднє місце засіву соняшнику в сівозміні через 7 років ураження вовчком складало 13% культурних рослин, через 4 роки

Рис.1 Врожайність соняшника в Україні, ц/га [за даними Держкомстату]

— 31%, через 2 роки — 86%, а врожайність насіння соняшнику складала відповідно 14.8, 10.5 і 4.9 ц/га. До того ж соняшник вимагає значної кількості вологи, його не рекомендовано висаджувати після культур, що витрачають багато води з глибоких ґрунтових шарів (наприклад, цукровий буряк).

Слід враховувати, що на період екстенсивного розвитку вирощування соняшнику відбувалася структурна перебудова у сільському господарстві: розпаювання земель, реорганізація колгоспів у колективні сільськогосподарські товариства, відокремлення фермерських господарств. Процеси становлення незалежного господарювання нових агроформувань відбувалися на фоні відсутності доступних джерел кредитування діяльності, що призводило до дефіциту обігових коштів, диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію призводили до від'ємних результатів діяльності в сільському господарстві.

Зрозуміло, що на той період, ні часто змінювані орендарі, ні великі господарства, що були обтяжені вагою заборгованістю не могли фінансово забезпечити дотримання агротехнології. Вирощування соняшника надавало можливість швидкого отримання обігових коштів. Не можна заперечувати, що для деяких суб'єктів господарювання саме це ставилося за мету діяльності на землі. Як результат — катастрофічне падіння врожайності, що відображалось на рентабельності соняшника.

Починаючи з 2004 р. ситуація змінилася. На цей період переважна більшість орендних земель зосередилася в масштабних вертикально-інтегрованих агрохолдингах і транснаціональних компаніях. Значні обсяги ріллі, дозволяли виконувати умову сівозмін, до-

статні обсяги фінансування допускали застосовувати сучасні методи агротехнологій з використанням елітного посівного матеріалу та сучасних високоефективних гербіцидів. Так станом на 2010 рік на четвертій частині посівних площ соняшника використано імпортований посівний матеріал, обсяги завезення якого, попри селективну роботу в Україні, збільшуються щороку (наприклад, питома вага імпортованого посівного матеріалу у загальному його обсязі збільшилася від 6% у 2002 р. до 30% у 2007 р.). Лідерами продажів ринку насіння є Syngenta та Pioneer — загальна питома вага 67% ринку, і Monsanto та Limagrain — сумарна вага всіх чотирьох — 80% [2]. Привабливими для вітчизняних аграріїв особливостями імпортованого насіння є висока початкова швидкість росту універсальних сортів та високоврожайних гібридів, їхня стійкість до хвороб та до гербіцидів. Головним стримуючим фактором для широкого застосування вказаного насіння є ціна. За цінами 2010 р. найдорожчий посівний матеріал коштував 100 — 150 дол. США за посівну одиницю, насіння середньої цінової категорії — 40 — 70 дол. США, економ-клас — 20 — 60 дол. США. При чому запорукою високого врожаю, та повернення витрачених коштів на посівний матеріал є суворе дотримання технології вирощування соняшника.

Звернімо увагу на динаміку виробництва соняшникової олії (див. рис. 2). Рис. 2. демонструє, що починаючи з 1998 р. виробництво соняшникової олії невинно зростає (за винятком кризового для всієї економіки світу 2008 р.).

Більше 70 % соняшникової олії експортується. Якщо розглянути ситуацію на внутрішньому ринку, то можна говорити про таке. Якщо врахувати, що

Рис. 2. Динаміка виробництва соняшникової олії 1990—2009 рр., тис. т [за даними Держкомстату]

споживання продуктів харчування, рослинних олій у тому числі, має раціональну норму споживання (15 — 18 кг за рік на одну особу), то можна констатувати, що в нашій країні споживається понаднормова кількість олії та маргарину (у 2010 р. за даними Держкомстату більше 21 кг на людину в рік). Пояснення цьому явищу таке: відносна ціна одиниці жиру, що містять рослинні олії менша, ніж у тваринних і рослинних продуктах харчування. Тобто низький рівень життя населення нашої країни зумовлює відповідне наповнення споживчого кошика, а саме — менше за раціональну норму споживання молока, м'яса, фруктів, овочів, риби, та понаднормове споживання рослинних олій та хліба. І тому можна говорити, що рослинна олія законно відноситься до суспільних продуктів харчування і її здорожчання впливає на рівень життя населення.

Фахівці та практики олійного бізнесу сходяться в думці, що запорукою нарощування обсягів соняшникової олії є адміністративне обмеження експорту насіння соняшника. Саме це питання є найбільш дискусійним і серед науковців, і серед „гравців” ринку. Якщо поглянути на проблему експортного мита на насіння соняшника з позиції учасників ринку, тобто сільгоспвиробників та олієпереробників, то наочно можна розглядати конфлікт інтересів експортерів насіння соняшника та олії. Існують підрахунки, що в результаті введення обмеження на вивезення насіння соняшника втрати сільгоспвиробників є більшими, ніж вигода експортерів олії [3]. Якщо поглянути з позиції держави, то посилення сировинного спрямування ек-

спортних потоків з нашої держави шляхом усунення експортного мита на насіння соняшника та невикористання можливості поглиблення переробки вітчизняної сировини на основі передових технологій і створення доданої вартості, нових робочих місць у переробній галузі, є економічно недоцільним.

Залишається відкритим питання, чи будуть забезпечені вітчизняні потужності олієпереробних підприємств сировиною після прийнятих зобов'язань перед СОТ із повного скасування експортного мита. Скасування торговельних кордонів для вітчизняних підприємств буде означати роботу в умовах суворой конкуренції. Зрозуміло, що досягнення прибутковості олієпереробного підприємства глобальної економіки з рівними умовами доступу до ринку сировини та готової продукції можливе за рахунок випуску максимально якісної продукції з мінімальними витратами. З кожним кроком, який поглиблює інтеграцію вітчизняних підприємств до світового економічного простору, втрачаються первісні конкурентні переваги: дешевизна робочої сили, сировини, матеріалів, енергоносіїв. Наразі, лише робота на новітньому енергозберігаючому обладнанні з використанням сучасних технологій, з урахуванням впливу на навколишнє середовище й під керівництвом висококваліфікованого управлінського персоналу дозволить зберегти позиції України на світовому ринку рослинних олій. Погоджуємося з експертами [4, 5], що слід суттєво активізувати законодавчу діяльність з усунення бар'єрів імпортування насіння соняшника до нашої країни, адже не виключена ситуація існування дешевшої імпортованої сировини.

**Рис. 3. Динаміка інвестицій у основний капітал 2005—2010 рр. у млрд.грн. (фактичні ціни)
[за даними Держкомстату]**

У такій ситуації можна навіть розглядати ймовірність подвійної вигоди: для сільгоспвиробників, які зможуть експортувати дорожче насіння, та переробників, які зможуть закуповувати його дешевше. 2004 р. вважається роком досягнення межі розширення посівних площ технічними культурами [6].

У 2005 р. починається стрімкий приріст капітальних інвестицій у сільське господарство та переробну промисловість (рис. 3). Таким чином, багаторазове збільшення продукції олієжирового комплексу, яке відбувалося на фоні зменшення чисельності працюючих є результатом значних капітальних вкладень на реконструкцію та модернізацію виробництва, а також будівництва нових олієжирових підприємств.

Як бачимо, інвестиційний бум у досліджуваній сфері має суттєві темпи приросту, якщо порівнювати 2005 р. з 2008 р., то приріст капітальних інвестицій у переробну промисловість становить 2 рази, у сільське господарство 3,4 рази.

Проаналізуємо якісні зміни в технічному обладнанні виробництва соняшникової олії. Візьмемо за базу порівняння виробничі потужності 2000 р. Станом на зазначений рік потужності олієекстракційних заводів склали 2 млн. 460 тис. тонн переробки насіння соняшника. Експлуатувалися чотири типи екстракторів: СКЕТ, МЭЗ-350, НД-1250, Ольє-НД-1250. Олієекстракційні лінії НД-1250, Ольє-НД-1250, що склали

74% виробничих потужностей комплексу знаходилися у експлуатації більше 40 років [6].

У наступні роки відбулися радикальні зміни у галузі: побудовано 5 нових олієекстракційних заводів загальною продуктивністю 1 млн. 350 тис. на рік переробки соняшника, 2 олієпресових заводи сукупною потужністю 527 тис. тонн на рік. На чотирьох олієекстракційних заводах було встановлено нові екстрактори потужністю (1 млн. 470 тис. тонн на рік переробки насіння соняшника). Демонтували 6 застарілих олієекстракційних ліній (3 лінії НД-1250; 2 лінії МЭЗ-350; 1 лінія Ольє-НД-1250, що працювали понад 40 років). Станом на 2008 р. олієекстракційні потужності становили (див. табл.)

Олієекстракційні потужності забезпечують переробку 90% насіння соняшника. Нові потужності олієпереробних заводів орієнтовано також і на переробку сої та насіння рапсу. Ще однією особливістю технічної модернізації галузі стало широке впровадження котлів для спалювання лушпиння (за останніми відомостями спалюють 70% лушпиння) та отримання пару для технологічних потреб.

Завдяки проведеним діям із реконструкції та оновлення потужностей з переробки олії, у галузі суттєво покращилися технічні показники виробництва, що, в свою чергу, посилює конкурентні позиції вітчизняних товаровиробників нашої країни. Як по-

Потужності олієекстракційних ліній в Україні у 2000 та 2008-х рр. (за даними [6])

2000 р.			2008 р.		
Лінія	Середньорічна продуктивність, тонн	Питома вага	Лінія	Середньорічна продуктивність, тонн	Питома вага
СКЕТ	310000	12,6	Європа Краун	1050000	22,3
МЭЗ-350 ЗАТ "Пологівський ОЕЗ"	340000	13,8	Де Смет	780000	16,6
НД-1250	1060000	43,1	Андріотті	380000	8
			ССІ	460000	9,7
Олье-НД-1250	750000	30,5	Бернардіні	150000	3,2
Усього	2460000	100	СКЕТ	380000	8
			МЭЗ-350 ЗАТ "Пологівський ОЕЗ"	390000	8,3
			НД-1250	750000	15,9
			Олье-НД-1250	380000	8
			Усього	4720000	100

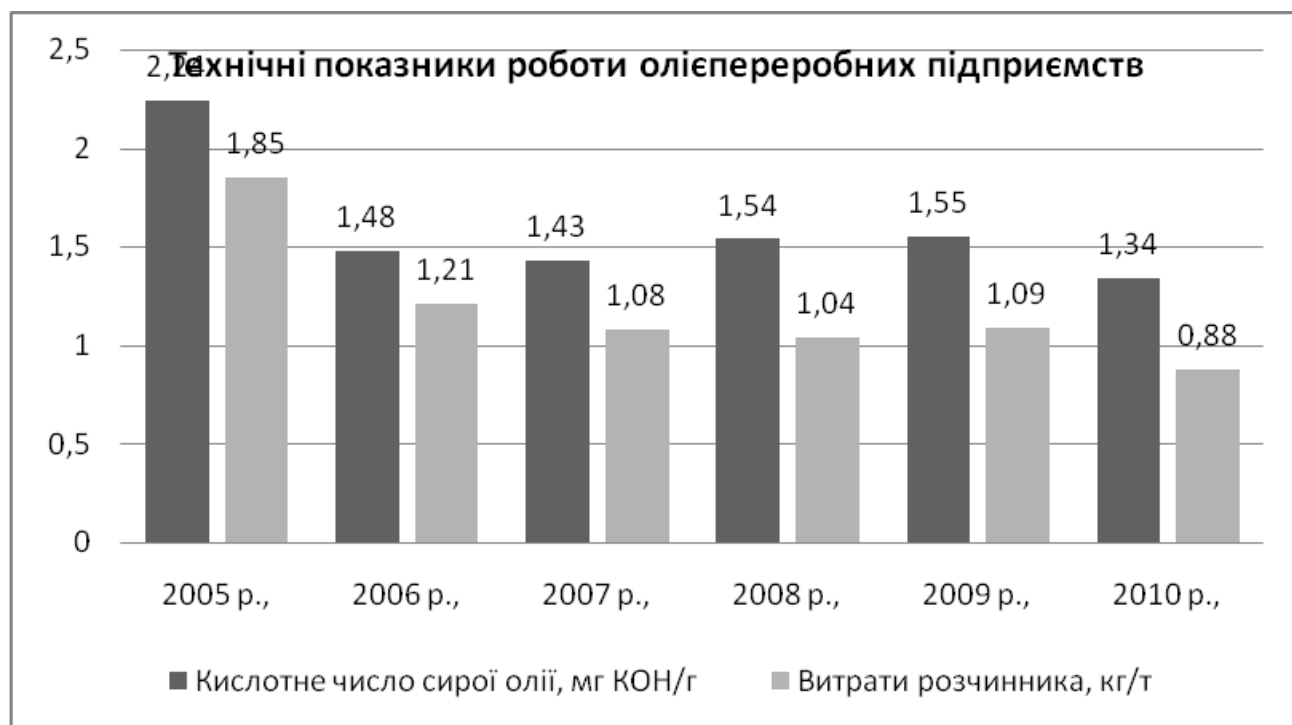

Рис. 4. Технічні показники роботи олієпереробних підприємств у 2005 — 2010 рр. [за даними УкрНДІОЖ]

казують дані рис. 4 за останні п'ять років окреслюється тенденція щодо покращення технічних показників, так кислотне число сирової олії (відображає придатність олії для харчових цілей та показує вміст вільних жирних кислот, накопичення яких свідчить про гіршу якість олії) зменшилось від 2,24 мг КОН/г у 2005 р. до 1,34 мг КОН/г у 2010 р. Одним із основних показників технічного рівня олієекстракційного вироб-

ництва є витрати розчинника для переробки 1 т насіння соняшника. За період 2005 — 2010 рр. цей показник зменшився й витрати розчинника від 1,85 до 0,88 кг/т, а в 1991 р. він складав 8,6 кг/т. Зараз на шести олієекстракційних заводах зазначений показник менше 1 кг. Найкращі показники витрат розчинника на Каховському ОЕЗ (0,12 кг), Кіровоградському ОЕЗ (0,22 кг), Вовчанському (0,53 кг) [7].

Можна стверджувати, що факторами, які сприяли росту інвестиційної привабливості галузі та притоку іноземних інвестицій були зростаючі лідерські позиції українських компаній на світовому ринку соняшникової олії, розвиток інфраструктури галузі, позитивні цінові тенденції. Компанії галузі одні з найперших почали проводити публічне розміщення акцій на світових біржах. Наприклад, компанія „Кернел” провела публічне розміщення акцій у листопаді 2008 р. на Варшавській біржі й залучила 220 млн. доларів акціонерного капіталу [8]. Однак висока залежність від економічних процесів у світі сприяє не лише позитивним явищам. Так, фінансова світова криза 2008 р. призупинила динаміку інвестиційної активності у галузі. Спеціалісти зауважують [9], що світова фінансова криза вплинула на олієжирову галузь через такі канали:

— відтік капіталу з фондового ринку став причиною падіння котувань акцій компаній олійножирового сектору України це, в свою чергу, унеможливило використання компаніями інструментів глобальних ринків капіталу для залучення довгострокового акціонерного фінансування.

— криза банківської ліквідності зробила неможливим залучення переробниками боргового фінансування для закупівлі сировини (що є найбільш нагальним восени в період урожаю), а трейдерами для закупівлі готової продукції. Цей факт призвів до вимивання обігових коштів із сектору, до зупинки інвестиційних програм виробників.

— падіння глобальних цін на соняшникову олію знизило рівень рентабельності в секторі та його інвестиційну привабливість.

Але інвестування коштів у сільське господарство та харчову переробку є сьогодні досить актуальним, особливо у світлі регресивних явищ у більшості галузей економіки нашої держави та суттєвого здорожчання продовольства у світі.

До основних ризиків агропромислового виробництва, що знижують інвестиційну привабливість можна віднести таке: залежність урожайності від природно-кліматичних умов, державного регулювання, зовнішньоекономічної діяльності та кон'юнктури зовнішнього ринку. Досить суттєвими є валютні ризики, хоча для експортерів девальвація національної валюти є вигідною, але для тих виробників, які мають валютні кредити (приблизно третина всіх кредитів залучалась в іноземній валюті через нищу процентну ставку [10]), або вимушені закуповувати обладнання за іноземну валюту знецінення гривні негативно впливає на ліквідність. Фахівці вказують, що кризова ситуація 2008 р. змінила джерела інвестування [10]. Так у докризовий період найпоширенішими джерелами і для

виробників, і для переробників соняшника були такі: вливання коштів власниками, рефінансування прибутку, залучення банківського кредиту, розміщення облігацій і фінансовий лізинг. Після 2008 р. більшість підприємців зменшили витрачання грошових коштів (маємо на увазі вливання), тому залишилося таке джерело як рефінансування прибутку, який було отримано в менших розмірах. До того ж у 2009 р. було зменшено рівень державної підтримки сільського господарства (дотації, здешевлення кредитів). Здійснення інвестиційної діяльності шляхом купівлі техніки у фінансовий лізинг втратило популярність, тому що лізингові компанії, які закуповують техніку закордонного виробництва, перекладають валютні ризики на клієнтів — сільгоспвиробників.

Розміщення облігаційних випусків, які були досить популярні до 2008 р., зіштовхнулося з низкою складностей: зменшення операційних надходжень в агропромислового комплексу, збільшення боргового навантаження в наслідок девальвації національної валюти, складності з рефінансуванням поточних зобов'язань, падіння ліквідності підприємств. Кількість виданих банківських кредитів також зменшилась.

Спираючись на дослідження в [11] можна таким чином охарактеризувати типового виробника соняшника на сьогодні: середня за розмірами компанія у середньому з банком землі біля 3400 га і середньою площею засіву соняшником 960 га (відомості 2008 р.) і сівобігом 3-4 роки; для сівозміни вирощуються пшениця, ячмінь, кукурудза; середня чисельність робітників 77 чоловік (збільшення у сезон на 20%); збирання врожаю здійснюється власною технікою переважно імпортного виробництва; для захисту культури використовується переважно довсхідні гербіциди; фунгіциди та інсектициди, як правило, не використовуються; характерною особливістю є економія на добривах — норма внесення в 2 рази менше рекомендованої, поширюється використання мікродобрив; для посівів використовуються якісні гібриди відомих світових брендів, що зарекомендували себе на практиці; продається вирощена продукція великомасштабним торговельним компаніям або переробникам восени, або зимою, рівномірні продажі протягом маркетингового року не є характерними; найактивнішими покупцями соняшника є Каргіл, Кернел, Оптимус. Типовий виробник соняшника буде інвестиційні плани у напрямку оновлення парку сільгосптехніки, розширення складських приміщень і банка земель, що обробляється за рахунок власних коштів та банківських кредитів.

Дослідження [12, 13] показали, що головними актуальними напрямками робіт з енергозбереження в олійножировій галузі є:

1. Проведення енергетичного моніторингу та енергетичного аудиту на підприємствах галузі. Цей напрямок передбачає виконання таких робіт: обстеження енергетичного господарства підприємств галузі як споживачів палива, теплової, електричної енергії, води та встановлення пріоритетних заходів з енергозбереження; аналіз структури енергоспоживання за технологічними стадіями та розрахунок питомих витрат ПЕР і води на одиницю продукції; аналіз використання лушпиння для вироблення теплової енергії у вигляді пару та гарячої води; аналіз енергоемності товарної продукції; розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо зменшення питомої ваги енерговитрат у собівартості готової продукції.

2. Розробка та впровадження вітчизняних галузевих інтегрованих комп'ютерних середовищ, які спрямовані на створення оптимальних ресурсо- та енергозберігаючих ліній із застосуванням вітчизняних стандартів, технологій, обладнання.

3. Спалювання лушпиння соняшника. Наразі перешкодами для широкого впровадження спалювання лушпиння є:

- відсутність вітчизняного котелебудування;
- невирішеність екологічних проблем, пов'язаних з нормативами викидів шкідливих газів і утилізації золи;
- відсутній комплекс обладнання для повного циклу спалювання лушпиння та отримання теплової та електричної енергії (когенерації).

4. Нормативно-технічна база. Для вдосконалення існуючих Методичних рекомендацій для нормування витрат теплової та електричної енергії для виготовлення продукції олієдобування та переробки (розроблено УкрНДІОЖ), які використовуються олієжировими підприємствами для практичної розробки питомих витрат ПЕР необхідно розробити механізм нормування витрат ПЕР (паливно-енергетичних ресурсів) у залежності від якісних характеристик сировини та обсягу виробництва.

Енергозберігаючі заходи в галузі мають такі направилення:

1. Запровадження сучасних парозабірних устаткувань для теплообмінного обладнання.
2. Упровадження замкнутої системи забору, очищення й повернення конденсату до парокотельні або його інше ефективне використання.
3. Циркуляційний розігрів соломасу й тропічних масел, що надходять на підприємство в залізнодорожних цистернах.
4. Використання кабелів, що саморегулюються під час зберігання соломасів та тропічних масел у емкостях і резервуарах.
5. Використання сокових парів від тостера для

попереднього розігріву міцели на 1 ступеню дистиляції.

6. Використання теплоти бінарної суміші газів, що входять до дистилятора 1 ступеня для попереднього підігріву міцели.

7. Використання теплоти жирів після дезодорації для попереднього розігріву жирів, що направляються на дезодорацію.

8. Запровадження обладнання водно-теплової обробки м'ятки перед жаровнями.

9. Уведення сучасного ефективного енергозберігаючого обладнання для кінцевого очищення стічних вод від виробництва.

IV. Висновки.

Встановлено, що у сфері вирощування соняшника досягнуто межі екстенсивного розвитку. Запорукою отримання високорентабельного врожаю зазначеної культури є вагомі фінансові вклади для інтенсифікації агротехнологій. Враховуючи посилення концентрації земель під технічними культурами у вертикально інтегрованих агрохолдингах та транснаціональних компаніях, що займаються переробкою олійних культур, у майбутньому можна очікувати достатній рівень фінансування їхнього виробництва та збереження позитивної динаміки врожайності.

Поряд із динамічним приростом кількісних показників в олійножировій галузі за остання роки відбулися якісні техніко-технологічні зміни, що супроводжувалися посиленням інвестиційної активності в галузі, і які є запорукою збереження світових позицій вітчизняних підприємств після усунення торгівельних бар'єрів на ринку олійної сировини.

Аналіз впливу світової кризи на роботу досліджуваної галузі показав, що найбільш незахищеною ланкою в роботі підприємств галузі є фінансування обігових коштів та середньострокове фінансування. Вирішення цієї проблеми можна розбити на дві частини: по-перше, посилення загалом фінансового сектору нашої держави, по-друге, розвиток фінансової інфраструктури агробізнесу.

Зробимо висновок, що головні напрямки технічного вдосконалення роботи підприємств галузі є широке впровадження енергозбереження, де акцентуючим стає спалювання лушпиння.

Література

1. **Калінчик М. В.** Олієжировий підкомплекс України: проблеми, аналіз, оптимізація / М. В. Калінчик, М. М. Ільчук, А. Д. Герасименко. — К. : Нічлава, 2006. — 92 с. — С. 15.
2. **Пецольд С. Э.** Рынок импортного посевного материала подсолнечника / С. Э. Пецольд, Ю. В. Баздырева // Масложировой комплекс. — 2010. — № 1. — С. 33.
3. **Чопенко В.** Жовте сон-

це чорнозему / В. Чопенко // Дзеркало тижня. — 2003. — №26 (12 липня). [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.dt.ua/newspaper/articles/33019#>

4. **Бойко С. М.** Експортний потенціал ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.02.03 / С. М. Бойко. — К., 2005. — 21 с.

5. **Насіння** соняшнику: переробка, експорт і торговельний режим. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/4782>

6. **Кухта В.** Результати технічного переоснащення масложирових производств України / В. Кухта // Олійно-жировий комплекс. — 2008. — №4 (23). — С. 55 — 58.

7. **Петик П.** Українському НИИ масел и жиров 75 лет / П. Петик, В. Кухта // Олійно-жировий комплекс. — 2007. — №3 (18). — С. 49 — 54.

8. „**Кернел**” купує ще одну агрофірму// Економічна правда. — 25.07.2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2008/07/25/163465/>

9. **Яблонский В.** Влияние мирового финансового кризиса на инвестиционную привлекательность масложировой отрасли / В. Яблонский // Олійножировий комплекс. — 2008. — №4 (23). — С. 7 — 8.

10. **Васина Е.** Инвестиционная привлекательность масложировой отрасли / Е. Васина // Олійножировий комплекс. — 2008. — №4 (23). — С. 8 — 10.

11. **Цыкал А.** Портрет производителя подсолнечника 2008 / А. Цыкал // Олійножировий комплекс. — 2008. — №4 (23). — С. 30 — 34.

12. **Захаренко Ю.** Основные направления энергосбережения в масложировой отрасли / Ю. Захаренко // Олійножировий комплекс — 2007. — № 1(16). — С. 39 — 40.

13. **Листопад В. Л.** Рынок лузги подсолнечника в Украине и реализация проектов по производству твердого топлива в масложировой отрасли / В. Л. Листопад, В. Г. Кухта // Олійно-жировий комплекс. — 2010. — №2 (29). — С. 16 — 19.

Лучкова Ю. В. Шляхи розвитку олійно-жирового комплексу України

Статтю присвячено дослідженню динамічних змін у галузі, виявленню генеральних факторів розвитку та оцінці впливу інвестиційної діяльності на технічне вдосконалення діяльності підприємств, а також формалізації напрямків посилення конкурентних позицій національних товаровиробників.

Ключові слова: оліежировий підкомплекс, оліе-екстракційні заводи, урожайність соняшника, інвестиції в основний капітал, потужності оліеекстракційних ліній, спалювання лушпиння.

Лучкова Ю. В. Пути развития масложирового комплекса Украины

Статья посвящена исследованию динамических изменений в отрасли, выявлению генеральных факторов развития и оценке влияния инвестиционной деятельности на техническое совершенствование деятельности предприятий, а также формализации направлений усиления конкурентных позиций национальных товаропроизводителей.

Ключевые слова: масложировой комплекс, маслоэкстракционные заводы, урожайность подсолнечника, инвестиции в основной капитал, мощности маслоэкстракционных линий, сжигание лузги.

Luchkova Yu. V. The ways oil and fat complex development of Ukraine

The article is devoted to the research into dynamia chandes withit the branch of industry, identification of the general factors of development as well as assessment of the investment activity influence on the technical further improvement of the enterprise running and direction formalization of competitive positions enforcement of the national goods producers.

Key words: oil and fat complex, oil extraction capacities of the oil extraction line, burning of the sunflower seeds residues.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2011

Прийнято до друку 24.02.2012